

Література

1. Сердюк О. О. Еволюція соціологічних поглядів на наркотизм / О. О. Сердюк // Український соціум. – 2005. – № 2–3 (7–8). – С. 68–78.
2. Сердюк О. О. Соціологічні дослідження наркотизму / О. О. Сердюк // Профілактика поширення наркозалежності серед молоді : навч.-метод. посіб. / кол. авт. – К. : ГЕРБ, 2008. – С. 26–62.

Анотації

У статті розглядаються питання взаємозв'язку злочинної поведінки та споживання алкоголю й наркотиків. Наводиться суспільна думка ув'язнених стосовно алкогольних та наркотичних проблем. Досліджуються особливості, структура та мотивація споживання алкоголю і наркотиків серед осіб, що скоїли майнові, насильницькі злочини та злочини у сфері незаконного обігу наркотиків. Досліджуються особливості впливу наркотизму на скоєння різного типу злочинів.

В статье рассматриваются вопросы взаимосвязи потребления алкоголя и наркотиков с преступным поведением. Представлены данные общественного мнения заключенных об алкогольных и наркотических проблемах. Рассматриваются особенности, структура и мотивация потребления наркотиков и алкоголя среди лиц, совершивших имущественные, насильственные преступления и преступления в сфере незаконного оборота наркотиков. Изучаются особенности влияния наркотизма на совершение различных преступлений.

The article describes results of research among convicted offenders in Ukraine. The research use a prisoner survey to study patterns of drug and alcohol misuse among convicted offenders in Ukraine. In the article specifically analysed the prisoners' self-evaluation of the role of drug and alcohol use in their careers. The research identify the relationships between patterns of drug and alcohol misuse and different types of criminal activity (property, violence and drug related crimes).

УДК 316:331.105.6

В. А. ВАРЕНИЦЯ,
завідуючий відділом Центральної виборчої комісії України

СОЦІАЛЬНИЙ ДІАЛОГ: ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ТА ДЕМОКРАТІЯ СПІВУЧАСТІ

Вивчення проблематики соціального діалогу дозволяє говорити про те, що організована в партнерській формі діалогова взаємодія – це універсальний механізм, використання якого дозволяє досягти консенсусу у вирішенні соціальних суперечностей.

Існують дві протилежні моделі їх вирішення. Першою з них є формаційна, в межах якої превалює підхід, за яким інтереси суб'єктів соціальних відносин (перш за все, представників економічно активного населення – роботодавців і найманих працівників) настільки суперечливі, що їх

реалізація можлива лише через конфронтацію, шляхом соціальної ліквідації протилежної сторони. Друга модель – еволюційно-консенсусна – припускає співпрацю між соціальними суб'єктами, визнаючи те, що суперечності не бувають нерозв'язними, абсолютними, а отже, існують можливості узгодження інтересів, досягнення потенційної згоди. Саме цей підхід дозволяє розглядати соціальний діалог як легітимну форму вирішення соціальних суперечностей.

Сьогодні дослідження проблем соціаль-

ного діалогу здійснюється за двома напрямками: в контексті постіндустріальних тенденцій і в аспекті ринкової трансформації інверсійного типу.

Саме другий напрям – це широкий контекст аналізу трансформації соціальної системи суспільства. Це – вивчення проблеми демократизації управління, залучення широких верств населення до вирішення актуальних соціальних проблем. Проблеми трансформації сучасного суспільства, аналіз особливостей стратифікаційних процесів, зміни соціальної структури, механізмів стабілізації соціально-трудова відносин відображені в дослідженнях А. Дмитрієва, Т. Заславської, Л. Косалса, О. Куценко, З. Малма, В. Пилипенка, В. Радаєва, Р. Ривкіної, М. Шабанової, Л. Хижняк, Е. Якуби, В. Ядова та ін.

Однак поза увагою більшості дослідників залишається такий принципово важливий аспект розуміння специфіки діалогових стосунків у суспільстві, як поняття публічності. Поняття «публічна сфера» і «приватна сфера» належать до центральних наукових категорій сучасної науки. З їх допомогою учені прагнуть пояснити зв'язок політичного й економічного розвитку і соціальної інтеграції, з одного боку, та концепцій демократії – з іншого. Реалії сучасного суспільства аналізуються за допомогою цих категорій, що дотепер залишаються дискусійними.

Нормативна і партиципаторна теорії демократії виходять із того, що постійна добровільна участь громадян у процесі соціального управління є єдиною гарантією її (демократії) збереження. Демократизація не може бути успішною, якщо населення перестає брати участь у цьому процесі або поводить щодо цього контрпродуктивно. З соціологічної точки зору, це питання успішності соціальної інтеграції.

Необхідно підкреслити, що термін «публічна сфера» виник саме в контексті теорії партиципаторної демократії (демократії співучасті), де його тлумачать як певну сферу, що існує між державною владою і приватними інтересами.

З одного боку, в публічній сфері суб'єкти дискутують про державні управлінські рішення, таким чином інтегруючи їх у систему ідентифікацій та орієнтацій діяльності. З іншого боку, громадяни формують свої потреби й очікування та адресують їх як вимоги до державної влади.

Однією з найпоширеніших і найвпливовіших концепцій, використовуваних при теоретичному осмисленні цього взаємозв'язку, є концепція громадянського суспільства, в якій поняття публічної сфери посідає центральне місце.

Ключова проблема формування громадянського суспільства полягає в структуризації суспільства на основі суспільної ініціативи, що відображає різноманітні інтереси всіх його членів.

Це ініціювало, свого часу, виникнення різних інтерпретацій терміна «громадянське суспільство», що обумовлює існування різних підходів до його вивчення, які в загальному вигляді можуть бути класифіковані таким чином:

1. Громадянське суспільство – це соціальний простір, відносно незалежний від держави, в якому реалізуються різні інтереси, як особисті, так і групові. Таке розуміння громадянського суспільства склалося на ранній стадії становлення капіталістичних відносин, коли центральною проблемою суспільного розвитку була емансипація громадянських інститутів від держави.

2. Громадянське суспільство – це сукупність суб'єктів незалежної соціальної дії – суспільні об'єднання і рухи, через які громадяни висловлюють своє ставлення до державної політики, тобто це соціально активна частка суспільства, що впливає на політику не за допомогою політичних зусиль, а самим фактом свого існування та функціонування (профспілки, студентські рухи, релігійні асоціації, жіночі групи, правозахисні організації, вільна преса тощо).

3. Громадянське суспільство – це тип соціальної організації, який включає принципи, що дозволяють досягти мети державно-організованого суспільства, –

забезпечення і гарантію прав людини:

– світоглядний принцип свободи особистості, відображеної в громадянських і політичних правах;

– в економіці – принцип економічної демократії, відображений у свободі підприємництва і праві приватної власності;

– у політиці – правова держава, верховенство закону, основним змістом якого є захист прав людини, принцип розподілу влади;

– в управлінні – самоврядування як універсальний принцип організації суспільних, господарських і політичних структур та їх функціонування.

За масштабністю питання побудови громадянського суспільства є соціетальним, оскільки стосується інтересів і потреб суспільства в цілому, а за глибиною суперечностей – системним, тобто відображає не окремі процеси, а дисбаланс соціальної системи як певної цілісності.

Можливість застосувати системний підхід до дослідження громадянського суспільства як структурно-диференційованої цілісності, що забезпечує реалізацію прав і свобод людини, надає парадигма соціальної системи Т. Парсонса. Його концепція соціетального суспільства є синтезом ліберальної традиції та уявлень про соціальну інтеграцію та солідарність соціологічної традиції Е. Дюркгейма і Ф. Тьоніса. Вона представлена плюралізмом посередницьких структур: громадські об'єднання, лобі, політичні партії. Т. Парсонс розглядає демократичне добровільне об'єднання «як еволюційну універсалію»: чим повніше вона «упроваджена» в суспільстві, тим ефективнішою стає соціальна організація [1, с 12–14; 123].

Внаслідок зіставлення класичних концепцій і сучасних уявлень про громадянське суспільство, визначаються інваріантна сутність даного феномену, універсальна для різних спільнот, та його специфічне значення в суспільствах транзитивного типу, пов'язане з ідеєю самоорганізації соціуму, відтворенням публічної сфери і соціальних зв'язків за рамками авторитар-

ної держави, з громадською консолідацією, необхідною для проведення демократичних реформ. Даний підхід фіксує системостворюючі принципи громадянського суспільства як форми соціальної організації.

Згідно з ідеями структурного функціоналізму і соціальної системи Т. Парсонса, нормативна модель громадянського суспільства розглядається як цілісна система самоактивної творчості, соціальними детермінантами якої є: правова держава; ринок; інститути соціалізації і комунікації тощо.

Отже, в системному значенні громадянське суспільство є спільнотою, що складається з повноправних і рівноправних громадян, в який держава гарантує і захищає права осіб, а ефективна економіка забезпечує їх реалізацію.

Це актуалізує необхідність теоретичного й емпіричного аналізу соціальних механізмів цього процесу з погляду розвитку суб'єктів незалежної соціальної дії, інституціалізації представництва приватних і групових інтересів на всіх рівнях суспільної інтеграції.

Соціальний механізм ми розглядаємо як сукупність організаційно оформлених структур, умов і чинників їх соціальної взаємодії, які забезпечують раціональні способи вирішення суспільнозначущих завдань, ефективність досягнення результатів на основі суспільної ініціативи, що відображає різноманітні інтереси всіх його членів.

Соціальним механізмом, що забезпечує інтеграцію громадянського суспільства, є сфера соціальної самоорганізації, яка представлена сукупністю об'єднань громадян.

Щодо становлення громадянського суспільства, в процесуальному аспекті цей механізм містить такі етапи:

1. Розвиток суспільної ініціативи, незалежної соціальної дії та її організаційних форм як важливого правозахисного інституту.

2. Встановлення правових рамок незалежної соціальної дії.

3. Перерозподіл функцій державних і громадських інститутів.

4. Структуризація громадських об'єднань у співдружність, здатну обмежувати державну владу.

5. Розвиток громадянської співучасті, механізмів взаємодії державних і громадських структур.

Цей процес стає можливим за умов концептуалізації публічності, яка не може бути реалізована без дотримання ключового принципу соціального діалогу – партиципації.

У свою чергу, партиципація стає обов'язковим процедурним складником трансформації управлінських відносин та перетворюється на технології соціального діалогу в його широкому розумінні. Сучасна усталена практика діалогових відносин ґрунтується переважно на врегулюванні проблем у соціально-трудої сфері, яка тривалий час справедливо вважалася найконфліктнішою. Ключовими учасниками діалогу були зведені в системі трипартизму профспілки, організації роботодавців і представники органів виконавчої влади, що репрезентували основних суб'єктів ринку праці. Це було детерміновано усвідомленням того, що соціальні проблеми окремих груп неможливо вирішити без забезпечення сталості економічних відносин і відносин у сфері праці як їх базису.

Із розвитком постіндустріального суспільства і змінами в соціальній структурі ця вузька форма соціального діалогу виявилась недостатньою для врегулювання багатьох фундаментальних соціальних проблем. Відповіддю на цей виклик стає поширення практики діалогу на всі структури так званого «третього сектора» – об'єднань громадян та інститутів територіального, професійного, економічного самоврядування. Активними суб'єктами соціального діалогу в громадянському су-

спільстві стають, окрім профспілок та організацій підприємців, кооперативні рухи, організації структурованих груп населення – пенсіонерів, інвалідів, а також релігійні, фермерські об'єднання, товариства взаємодопомоги тощо. У зрілому громадянському суспільстві неурядові організації набувають великої політичної і соціальної ваги.

Це стало можливим тому, що чітко простежується тенденція не лише розширення сфери діяльності організацій громадянського суспільства, але й у зв'язку із збільшенням впливу потенціалу соціального діалогу на сфери, які традиційно вважалися предметом відповідальності держави. Для цього існує декілька причин:

1) підвищення освітнього рівня громадян, інформаційний «вибух», глобалізація потоків інформації;

2) зростання мотивації до громадянської самореалізації;

3) тотальна «криза держави», яка проявилася «в серйозних претензіях до традиційної державної системи соціального захисту в розвинених країнах» [2].

Відтак ідеться про конкретизацію широкої форми соціального діалогу як міжсекторної взаємодії чи міжсекторного соціального партнерства. Використання його технологій, які ґрунтуються саме на принципі організованої, інституційно оформленої співучасті, може стати чинником зниження рівня соціальної напруженості в усіх сферах життєдіяльності суспільства. Це, у свою чергу, свідчить про необхідність інституціалізації системи соціального діалогу в соціальному просторі, створенні координаційних структур, дії яких будуть спрямовані на забезпечення реалізації інтересів соціальних суб'єктів у різних сферах життєдіяльності суспільства.

Література

1. Парсонс Т. Система современных обществ / под ред. М. С. Ковалевой ; пер. с англ. Л. А. Седова и А. Д. Ковалева. – М. : Аспект Пресс, 1998. – 270 с.
2. Лестер М. Соломон Появляющийся сектор. Новые данные / Лестер М. Соломон, Гельмут К. Анхайер. // О взаимодействии третьего сектора с государственными органами в сфере социальной политики. – М. : Наука, 1999 – 2000. – С. 89 – 91.

Надійшла до редколегії 17.06.2009

Анотації

У статті розглядається співвідношення концепцій партиципаторної демократії і громадянського суспільства в контексті вивчення соціального діалогу як універсального механізму, що дозволяє досягти консенсусу у вирішенні соціальних суперечностей. Автор досліджує це співвідношення через поняття публічності як важливого аспекту розуміння специфіки діалогових стосунків у суспільстві.

В статье рассматривается соотношение концепций партиципаторной демократии и гражданского общества в контексте изучения социального диалога как универсального механизма, позволяющего достичь консенсуса в разрешении социальных противоречий. Автор исследует это соотношение через понятие публичности как важного аспекта понимания специфики диалоговых отношений в обществе.

This article considers relation between conceptions of democratic participation and civil society in contest of study social dialog like universal mechanism which lat to attain agreement in decision of social conflicts. Author investigates this relation by means of concept publicity like an important aspect of understanding specific dialogical relation in social.

УДК 316

В. О. БОЛОТОВА,

*кандидат соціологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціології та політології*

Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»

Т. М. БАЙДАК,

*кандидат соціологічних наук, доцент
доцент кафедри соціології та політології*

Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»

МОЛОДІЖНА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ ОЧАМИ СТУДЕНТСТВА

Становлення молоді є обов'язковим складником процесу самовідтворення суспільства. Розвиток кожного нового молодого покоління відбувається як перехід молодій людині з одного якісного стану до іншого, якому відповідають зміни її правового статусу, соціально-економічного становища, способів залучення до соціальної структури, характеру життєдіяльності тощо. Держава та численні недержавні організації, здійснюючи певну політику щодо молоді, можуть більшою чи меншою мірою сприяти цьому процесу.

Під час реформ та перебудов роль молоді в суспільних процесах зростає, й відповідно особливої ваги набуває молодіжна політика держави. Тому в 90-х роках ХХ ст. політика незалежної української держави щодо молоді зазнала істотних

змін. Утвердилася державна молодіжна політика нового типу, яка, на відміну від патерналістської, виховної політики часів Радянського Союзу, своєю пріоритетною й специфічною спрямованістю покликана створити умови для якнайшвидшого соціального становлення молоді, найповнішої її самореалізації як у власних, так і суспільних інтересах, надати для цього необхідні гарантії.

Невід'ємною умовою ефективного формування та реалізації молодіжної політики є процес її оцінювання. Таке оцінювання дозволяє не тільки вчасно виявити слабкі місця реалізації окремих програм та проєктів, але й допомагає оптимізувати планування заходів молодіжної політики в майбутньому. Для оцінювання використовуються різноманітні техніки та методи,